

pusztult katonanaplónk megmaradt lapja őriz néhány ezzel rímelő sort: „*Útban észak felé (akkori nevén Pozzenben); semmi dolgom a városban. Ha volna, akkor is a törvényszéket keresném, ahol E. T. A. Hoffmann bírászkodott nappal, ember módjára; s a házat, ahol a démonnival tépette magát éjszaka. De nincs szerencsém. Vagy bombatűz világít, vagy a téli nap tűz. Az éjszaka, akár a nappal. Nincs benned beosztás, Germánia.*” Nyilván csak gyengíténénk az ilyen gondolatvillantások jogosságát, ha bármit is hozzáfűznénk. Hiszen az „éjben ott-honosság” sosem volt fajtához kötött kiváltság. De hogy hol, mikor és mire kapat, az már olyan dió, amelyet minden esetben külön kell feltörni.

MÉSZÖLY MIKLÓS LEVELESLÁDÁJÁBÓL*

Közreadja és jegyzetelte Fogarassy Miklós

I.

Dr. Basch Lóránt

Budapest, 1948. október 4.

Ügyvéd

Budapest, XII.

Városmajor u. 48.

Dr. Mészöly Miklós úrnak

Szekszárd

Rákóczi út

Kedves Mészöly Uram!

Megbeszéltem ügyét a kultuszban Kardos tanácsos úrral. Ott épp jelen volt Waldhauser is. A munka-jutalom ez év végéig szól, és erre az időre szó sincs pótlistáról.¹ Ellenben adjon be egy kérvényt a Kultuszminisztérium Művészeti osztályához, és abban kérjen 500,- Ft segílyt, hivatkozva irodalmi munkásságára és helyzetére. Kardos jóindulattal fogja kezelni, és ha egyszer már segílyt kapott, akkor megvan a remény arra, hogy ez valamiképp állandósuljon.

Novelláját nem látom elhelyezhetőnek tárgyánál fogva. A háború emlékét idézni éppenséggel nem időszerű, talán épp az időszerűségénél fogva. Egyébként készség-

* Mészöly Miklós hagyatékából.

¹ A Vallás és Közoktatási Minisztérium 1948-as ún. „munka-jutalma” írók munkához, álláshoz jutását segítette; Mészöly Miklós, aki fel akart költözni Szekszárdra, és álláshoz szeretett volna jutni a fővárosban, más ismerősei segítségével is próbálkozott. Végül szekszárdi barátja és újságírórtársa, Szilágyi Dezső segítségével a Bábszínházban lett dramaturg.

gel nyitom meg bárhol is az ajtót, hogy beléphessen. Ha Pestre jön, nehogy elkerüljön. Kardos Tiborral is beszéltem, a kultuszminisztérium egyelőre több írot nem küld ki Rómába; de ő azon fáradozik, hogy olasz ösztöndíjakat szerezzen; és ha sikerülne, Önről se fog megfeledkezni.²

Szívélyes üdvözlettel: híve:
Basch Lóránt

2.

Molnár Kata³
Bpest, 1955. V. 31.
Bpest II. (Hűvösvölgy)
Vöröshadsereg u. 87.

(Levelezőlap)

Molnár (Mészöly) Miklós író
Budapest I.
Városmajor utca 48.

Kedves jóbarátaim, Ali és Miklós,
Kommentár nélkül közlöm ezúttal Veletek, hogy majdnem a szomszédotokban lakom immár, kb. tíz napja, s most már eléggé rendben vagyok a szobámmal, hogy följajnlhassam Nektek: gyertek, gyertek mielőbb, hadd lássalak Benneteket, Szigliget óta hiányoztok nekem. Azt se bánom, ha jöttötöket megelőzi egy-két sorotok, sőt még jobb is, de mindenképpen arról van szó, hogy ha írtok is, írjátok azt, hogy jöttök.

Szívből, szeretettel ölel Mindkettőtöket

Molnár Kata

3.

[Népművelési Minisztérium]
1955. szeptember 28.
Kiadói Főigazgatóság
Budapest, VI.
Sztálin út 105.

Mészöly Miklós elvtársnak,
Budapest
Városmajor u. 48.

A Kiadói Főigazgatóság az Írószövetséggel egyetértésben elhatározta, hogy íróink közül azokat, akik erre kedvet éreznek, felkéri: új művek megírásával segítsék a gyermekirodalom fejlődését.

1955. október 1-én, szombaton délben 12 órakor a Kiadói Főigazgatóságon szeretnénk megbeszélni a megbízatás kérdéseit. Erre a megbeszélésre Elvtársat szeretettel meghívom.

(Köpeczi Béla) [+pecsét]
főigazgató

² Kardos Tibor irodalomtörténész (1909–1973) 1946–1949 között a Római Magyar Akadémia igazgatója volt.

³ Molnár Kata (1899–1967) regényíró, novellista.

4.

Dunántúl szerkesztősége

Pécs, 1955. dec. 22.

Pécs

Széchenyi tér 16.

Kedves Miklós,

„Szerelem” című elbeszéléseidet köszönettel megkaptuk, el is olvastam, de közlésre – főként terjedelmi okokból – egyelőre nincs sok remény. A jövőben csak kéthavonként jelenhetünk meg, s továbbra is törleszteniünk kell nagy adósságunkat: Kodolányi Móricz-emlékezésének folytatását, hiszen még alig jutottunk túl a felén. Egy 35 flekkes elbeszélés ilyen megkötések mellett a legjobb akarattal sem fér a lapba, hiába, az irodalmat néha collstockkal is kell mérni.

S most hadd szóljak néhány szót (egészen szubjektíven) a „Szerelem”-ről. Nekem ez az írás, amellet, hogy messze jobb a Dunántúlban közölt novellák átlagánál, kevésbé tetszett, mint régebben küldött két elbeszélése. Valahogy nem látom eléggé indokoltnak a különben kitűnően megrajzolt főhős passzivitását – vagy ha az volt a célod, hogy az alkatból eredő tehetetlenséget, az indokolatlan passzivitást bosszantóvá tedd, akkor meg az iróniát hiányolom. Hősöd magatartásának vannak persze valóságos okai is (társadalmi helyzete, az „anyós” cselvetései), csak éppen nem elég nyomósak. Ezek a külső körülmények nemigen győznek meg engem a korosodó szerelmes „messzemenő terveiről” és a sikert előkészítő tetteiről (bútorvásárlás stb.). Ugyanakkor az a gyanúm, hogy nem mindegyik részlet illeszkedik szervesen az egészbe, s egyik-másik figura a valóságos szerepénél nagyobb rangot követel magának. (A lányról viszont többet szerettem volna hallani.)

Kedves Miklós, a fentieket nem azért írtam, hogy megszívleld – Te jobb mestere vagy a „szakmának” –, hanem hogy „kiírjam” magamból. S épp ezért csak futólag említém: az elbeszélés hangulatteremtő ereje, egy-egy figura árnyalt és gondos rajza, a stílus kivételes kulturáltsága emlékezetes olvasmánnyá tette írásodat. Ha valamennyivel rövidebb lenne, vitatható aggályaim ellenére is közölnék.

Annál is inkább, mivel a legközelebbi számban feltétlenül szeretnénk szerepeltetni Téged.⁴ Kevés a jó novellistánk, s főként kevés a jó dunántúli. Nagyon kérlek tehát, nézz körül a portádon, s továbbra sem feledkezve meg rólunk, küldj újabb írásaidból. Mindezt ne vedd afféle szerkesztői formalizmusnak – ha nem törekednék a legigazabb őszinteségre, negatív megjegyzéseimet is elhallgattam volna.

A következő szám lapzártája: január 10.

Remélem, addig jelentkezel.

Meleg barátsággal üdvözlő:

Galsai Pongrác

⁴ Mészöly, bár küldött írásokat (lásd 5. sz., Csorba Győző-levelet), ezt követően már nem jelent meg az 1956-ban egyébként is megszűnt *Dunántúlban*.

5.

Dunántúl szerkesztősége

Pécs, 1956. szeptember 11.

Pécs

Széchenyi tér 24.

Kedves Miki,

Egy roppant kényes és nehéz ügyben fordulok Hozzád. Már régóta töröm a fejem azon, miként lehetne Sinka Istvánt megszólaltatni, illetve ismét bekapcsolni az irodalmi élet nyilvánosságába. Sajnos, én magam személyesen nem ismerem, s ezért nem is akartam közvetlenül hozzá fordulni. Viszont úgy emlékszem, hogy amikor Te legutóbb nálunk jártál, említetted, hogy közelebbi kapcsolatban vagy vele. Mit gondolsz, hogyan fogadná, ha kérnél tőle néhány verset a Dunántúl számára? Elmondhatod neki, hogy mi a legsötétebb időben is iparkodtunk helyet adni a mellőzött, méltatlanul elhallgattatott íróknak, s ez adja az erkölcsi bátorságot, hogy vele is megpróbálkozzunk.

Kedves Miki, nagyon kérlek, tégy meg mindent a siker érdekében, ezzel igen jó szolgálatot tehetnél lapunknak, s nagy hálaóra köteleznél minket. Ha esetleg személyesen nem tudnád elintézni, akkor arra kérlek, adj tanácsot, mitévők legyünk. Válaszodat igen sürgősen várom, mert hamarosan hat hétre Berlinbe megyek.

Nem tudom, itt lévő írásaidról kaptál-e Galsaitól tájékoztatást, Galsait sem tudom megkérdezni, mert ő már kb. két hete a Szovjetunióban van. Én annyit tudok, hogy mesédet most azért nem közöltük, mert Déry novelláját kellett hoznunk, s ezzel magával is elegendő eleven szöveget gyűjtöttünk a fejünkre. A másik írásod nekem nagyon tetszett, azt hiszem azonban, hogy a pillanatnyi irodalompolitikai helyzet még nem elég érett az ilyesfajta írások közlésére. Ez csak az egyéni véleményem, közösen még nem tárgyaltuk meg a dolgot.

Hogy vagy egyébként? Ha addig még Magyarországon leszek, remélem, a közgyűlésen találkozunk. Akkor majd elbeszélgetünk hosszabban.

Gyors válaszodat várom, s a régi barátsággal öllelek:

Csorba Győző

6.

[Lengyel Balázs Mészöly Miklósnak]

1957. IV. 26.

Kedves Miklósom,

Kíméletesebb vagyok: írógépem írok. Engem is bosszantott, hogy erre a kritikadologra már csak egy mondat helyem jutott. Szóval a következőképpen áll az ügy: itt járt kint B. Nagy, s egy délutánon át sok mindenről beszélgettünk. Megkérdeztem, hogy áll a Bodnár-kritika ügye. Úgy látom, hogy ők azt se fogják lehozni, mégpedig amennyire megsejtettem, azért, mert lényegében egy volt marxista, tehát politikus szemléletű és esztétikájú ember dicsér meg benne valamit, amit ők, ha már politikáról van szó, el akarnak ítéltetni; nem is igen tehetnek mást, helyzetük szerint.⁵ Én nem is kínál-

⁵ A levél eleje egy korábbi levélváltásra utal, illetőleg a SÖTÉT JELEK (1957) című Mészöly-kötetről esetlegesen készített Lengyel Balázs-kritika ügyét hozza szóba. – B. Nagy László (1927–1973) irodalomtörténész,

tam magam ezután, mert éreztem, hogy ez egy kínos ügy. Kis idő múlva aztán B. Nagy maga kérdezte, hogy nem volna-e kedvem a kötetről írni. Azt feleltem, szívesen, de csak tiszta esztétikai szempontból, a kötet politikai problémáit fel sem vetve, mert hát mi az ördögöt tudok én csinálni azzal. Annál hiteltelenebb nincs, mint ha én mentegem, tudván a tudandókat. B. Nagy erre rögtön rávágta, hogy ő is így képzelte. A módszer, a novellatechnika, az atmoszférateremtés eszközeinek az elemzése stb. – Azt mondta, hogy a Stiglic neki nem nagyon tetszik, s hogy a kötet színvonala sem egyenletes. Ez aztán igazán nem baj – mármint ha ő ilyeneket mond. Különben nem látszott rosszindulatú embernek, de nem tudom, mennyire törleszkedő, mennyi benne az őszinte jóakarát. Tehát most, hogy 28-án felmegyek és fönt leszek szerda reggelig, akkor fogok vele beszélni, mit várhatok a Kassák-cikket illetően, s ebből látni fogom, hogy szó lehet-e, tartja-e a szavát a Sötét jelek-kritikát illetően. Tehát, összefoglalva azt gondolom: 1. a Bodnár-kritikát azért nem hozzák le, mert társadalmi szemléletű és dicsérő. Nemcsak politikai, de művészi álláspontjukat se fejezi ki. 2. Lehet, hogy eltűrik, hogy egy politikamentes esztétikai elemzést írjak – ez furcsamód nekik kevésbé kényes. Ha lehet, megteszem. Hamarosan eldől a dolog.

Persze úgy van ez, hogy közben előre kezdek már félni is tőle, látom én, nem valami jól járok a kritikáimmal. Magda⁶ fel sem hívott utána, én hívtam fel, pedig – nem azért mondom – de a kritika kétségtelenül segítette a könyv sikerét, és bátorította a többi dicsérő kritikust [...]. Ezért kicsit bosszús vagyok és kedvetlen. Az igazság az, hogy elég sokat magamra vállaltam azért a kritikáért (egyáltalán írtam abba a lapba), vigyáztam, hogy ne csonkítsák meg túlságosan stb. No, mindegy. Most éppen elkészültem a Lessing-átírással, már csak át kell futnom, hogy olvashatók-e a javításaim. Ezek szerint az öregek mindig megszegyenítenek bennünket. Ez a Kazinczy 150 évvel ezelőtt olyan szépen fordított, hogy az valamiként csodálatosan megáll, pedig közben kétszer legalább kifordult sarkaiból az egész magyar nyelv! Persze néhol bele kellett nyúlnom, mert precíz (!) ízlése nem állta a dialógus intellektuális feszültségét, s minden élcen, viccen, szellemességen tompított kicsit. No de ma még leteszem munkáját. S visszatérek egy Lorca-tanulmányhoz, amit készülök írni. Ez minden, amit magamról tudok mondani. Ágnesre rengeteget morgok, vicsorgok magamban a válás miatt, mert hiányzik, hiába, s úgy élek, ahogy nem szeretek élni. No ezt ismeritek! Az ifjúsági regényre⁷ kíváncsi vagyok, és a novellára is, úgy látszik, a Boa⁸ nagyon szorgalmas. Aprópó Boa, majd ízekre szedem (hiszen úgylis ismétli magát) a kritikámban, akkor nem venni észre, hogy hosszú. Jó?

Köszönöm a levelet. Alit csókolom, téged szeretettel ölel:

Balázs

műfordító, filmrendező, filmkritikus. Ebben az időben a *Kortárs* egyik szerkesztője. Bodnár Györgynek a kötetéről írott kritikája nem jelent meg a *Kortársban*; emlékező bevezetéssel, más Mészöly-cikkeivel együtt közreadta a TAGJAI VAGYUNK EGYMÁSNAK című Mészöly-émlékkönyvben (Szépirodalmi–Európa Alapítvány, 1991). A *Kortárs* Lengyel Balázst sem kérte fel a Mészöly-kötetről szóló kritika megírására.

⁶ Lengyel Balázs: SZABÓ MAGDA, A LÍRIKUS című cikkéről van szó (megjelent: KÖZELKÉPEK című kötetében).

⁷ FEKETE GÓLYA (Móra, 1960).

⁸ Mészöly Miklós baráti beceneve.

7.

Mészöly Miklós írónak
Milano, 1958. május 24.
Budapest, XII.
Városmajor u. 48.

Kedves Barátom,

Közös barátunk beszélt Rólad. Elmondta, hogy szeretnél kijönni Olaszországba, mert regényt szándékozol írni egy magyar festőről, aki sokat élt Dél-Olaszországban. Tudva, hogy az ilyen tanulmányútnak valutáris nehézségei vannak, én Téged nagyon szívesen látlak, akár egy hónapra is, és minden más tekintetben is, erőmhöz képest segítségemre leszek. Apám huszonöt éven át karmestere volt a magyar Operaháznak, én magam is ennyi időt töltöttem el a vendéglátó és vendégszerető magyarok között, szerencsére még nem felejtettem el a nyelvet sem, bár alkalmam magyarul beszélni vajmi kevés. Semmi esetre se árt azonban, ha Te is megtanulsz annyira olaszul, amennyire csak tudsz, mert mi olaszok kevés idegen nyelvet beszélünk igazán jól, noha sok idegen megfordul nálunk. Nem vagyok gazdag ember természetesen, csak tisztviselő a milánói RAI televíziójának dramaturgiai osztályán, de amim van, szívesen megosztom egy magyar íróval, annál is inkább, mert szándékomban van magyar szerzőket fordítani, és szeretnék minél több magyar íróat megismerni.

Szívesen várlak tehát, és várom értesítésedet.

Szívélyes üdvözlettel
Sergio Failoni⁹
Milano, Corso Sempione 20.

8.

[Várkonyi Nándor Mészöly Miklósnak]
Pécs, 1959. augusztus 12.

Kedves Miklósom!

Ne neheztelj, hogy ilyen későn reagálok küldeményeidre, de beteg voltam, sőt vagyok, igen ütődött állapotban, de minthogy nem javul, nem akarom lelkiismeret-furdalások által még jobban megnehezíteni. Szeretném illő módon megköszönni kedvességedet, figyelmedet; a könyv csakugyan jól jött, sok haszonnal olvastam el, úgyszintén Laci is, mint bizonyára megírta; azóta nyilván megkaptad már, s reméljük, nem volt kényelmetlenséged miatta. Még egyszer köszönöm, mert még jobban esett, kedves leveledet; nagy örömet okozott, hogy így emlékezetben tartasz, s ilyen jó érzésekkel gondolsz rám. Az nem csoda, ha nemigen tudják a kapcsolatot tartani manapság azok sem, akik pedig összetartoznának, éppen elég, ha magamagát tudja tartani az ember. De hála istennek, szó sincs kallódásról, s amint láttad és látod, az első jeladásra beáll a kontaktus. R. Laci¹⁰ a tanúm, milyen sokszor emlegetünk Téged, s hogy mennyire féltettelek a Rád nehezedő sorstól. Nagy megkönnyebbülés számomra, hogy semmi defektus

⁹ A levélben említett (talán Csontváryról tervezett?) regény sohasem készült el. Mészöly nem utazott Olaszországba. A levélíró apja, Sergio Failoni (1890–1948), Toscanini tanítványa 1928-tól 1948-ig volt az Opera-ház karmestere. Fia (1923–1968) tervezett műfordításaira nem került sor.

¹⁰ Rajnai László (1923–2002) irodalomtörténész, kritikus, műfordító. A *Sorsunk* segédszerkesztője volt.

nem ért, s hogy a nehéz küszködés talán érlelte is nagy és szép tehetségedet. Mert tulajdonképpen erről akarnék néhány szót írni. Ti. Laci révén éppen most olvashattam novelláskötetedet; Isten a megmondhatója, de vén koromra kissé megcsömöröltem a rengeteg szépliteratúrától, amit magamba szedtem egy életen át, azonban könyved olyan tiszta gyönyörűséget szerzett, hogy le sem tehettem, míg a végére nem jutottam. Többet nyújtott, mint amit valaha is el tudtam volna képzelni Felőled. Tiszta, oldatlan költészet ez, olyasmiket és úgy mondasz el Magadról és az emberekről, amiket lírában talán nem is lehet; saját epikus eszközeid vannak, nem tanultál senkitől, s azt hiszem, ez a legnagyobb dolgok egyike. Nem bókvágyból mondom, hanem mert tények, amiknek elemi hatása elől kitérni nem lehet. Végtelenül örülök, hogy látom – mikor annyian kallódtak el – Te éppen ellenkezőleg, birtokába jutottál emberi és művészi lényednek, megtartottad, s bizonyos, hogy még jobban fejleszteni fogod. Mert az is bizonyos, hogy sokat kell még dolgoznod, s nem könnyen – de ezeket a dolgokat Rajtad kívül nem tudja elmondani senki sem. Gondolhatod, mennyire megnyugtat, hogy nagyarányú munkákon dolgozol, regényen, filmen, bár az utóbbi veszedelmes műfaj, tisztára külső okokból, amiket nem kell magyaráznom. A külső siker, érvényesülés amúgy is lutri, de remélem, hogy ez nem fogja befolyásolni munkakedvedet.

Nagy örömet szerezél, Kedves Miklósom, voltaképpen csak ezt akartam mondani; láz, hűlés, fejfájás, makacs köhögés kínoz, nem tudom szemügyre venni saját impreszióimat sem a könyvedről, ennek tulajdonítsd, ha keveset és zavarosan írtam. – Laci bizonyára elmondta, hogy én is dolgozom, hál' istennek még bírom, a szűkölködés ebben nem zavar. Hanem igen szeretnék még megérni valami becsületesebb időt. – Laci sok szépet mondott k. Feleségedről, add át tiszteletemet, kézcsókomat. – Neked még egyszer köszönöm a köszönendőket, kívánok mindkettőtöknek minden lehetséges jót, s öllelek

igaz szeretettel
Nándor

9.

[Címzés a borítékon: Mészöly Miklós író

Budapest

Városmajor u. 46. v. 48.

Feladó: Németh László, Aszófő]

Aszófő, 1960. június 11-én

Kedves Miklós!

A párnák igazán megszegényítettek. Lehet, hogy én mondtam olyat: szeretnék a feleségemnek egy hasonlót venni, de arra nem gondoltam, hogy ti csináltassátok meg. Igazán gyönyörű darab, kirí a sajkodi házunkból.

Sajnálom, hogy nem tudtatok benézni hozzánk, de a nyár még elég hosszú: pótolhatjátok. Ella július közepe táján kiutazik Olaszországba; alkalom nyílt még egyszer végigzarándokolnia a régi helyeket; Gigi lányom azonban végig itt lesz, s én magam is tudok házigazda lenni, csak jelezzétek egy lapon előre.

A német kiadás tervét nekem Muraközy Tamás említette. Ha többet akarsz tudni róla, hívd föl egyszer a Mezőgazdasági Kiadónál (Báthory u. 10.), ismer és becsül Téged. Várom új munkáidat. Feleségednek add át kézcsókomat és köszönetemet.

A mielőbbi viszontlátásig:

Németh László

10.

[Bóka László Mészöly Miklósnak]

1960. szept. 12.

Kedves Miklós,

Levelével nem várt örömet szerzett. Maga a tény is – de még inkább: a tartalma. Úgy látom, ez a nyár szerencsés volt az alkotásra. A kezdés a nehéz; ha túlér a felén, túl van a handicapeken. A magam *[olvashatatlan szó]* írásainál is ezt tapasztalom. A hangulata olyan, aminőt álmában kívánhat magának az íróember. Ne is jöjjön haza, míg el nem készült, vagy olyan ponthoz nem ért, mely pihenőt parancsol.¹¹ Úgy érzem, az előbbi lesz igaz.

Az én nyaram se volt rossz – ami a munkát illeti. De nem eredményes. Az első fejezetet – a vége felé abbahagytam, és átugrottam három évet, a legfontosabb – negyedik fejezetre, amely Kosztolányi halálával kezdődik, és a Jónás könyvével végződik. Ebbe belemelegedtem. De lassan haladok előre, mert vissza-visszamegyek, mint a távfutó, ha szusszt akar venni. Ezt különben Quintilianustól tanultam, hogy az írást sohasem szabad ott kezdeni, ahol abbahagytad – hanem újból írni a már megírtakat. Hát ezt túlzásba viszem. De mindig új és új ajtórések nyílnak bennem meg, és eszembe jut néha éjjeli ébrenlétkor, ami kimaradt. Ez az a része, ami akkor, amikor Béládival nálam voltak, felvázoltam. És ami ugyanígy kikívánczik belőlem, mint annak idején a József Attila *B[faungarten]-*díja. De mennyire szélesebb mederben és kiágazásokkal. Semmit sem írok le, amire ne emlékeznek, vagy amit dokumentálva nem észlelnék. A barátok, az orvosok mind meghaltak, egyedül Illyésben (voltam nála augusztusban már) és abban a konstantinápolyi orvostanárban, ki a műtétet végezte (és jelenleg Baselban lakik) lehet még támasztékom. Az alkotó képzeletről tartott [...] Babits előadást (nem jelent meg), ott olvastam ezt: „Reprodukáló képzelőerőre a memoáírónak is szüksége van, alkotó képzelet véget ér, ott kezdődik a költészet, a regény, a monda, a történet, ott kezdődik, ahol a hazugság.” Szerencsém ezúttal az alkotó képzelet hiánya. Elválik, hogy a reprodukáláshoz van-e elég? Októberben megjelenik...

Lacika is észrevett reminiscenciákat a Fekete golyóban (A sánta fiúról és a keresztpáról). Babits regényei telve vannak reminiscenciával – az én számomra. De ez más. Ott az emlékezés csak eszköz, de nálam öncél, vizsga és egyben búcsúzás.

Gál István érdeklődött ma, mikor jössz elő. Október elején fogadás lesz az angol bábosok tiszteletére... A Nagyvilágban megjelent N[émeth] L[ászló] tanulmánya Dürrenmattról. Nem nagyon érdekelt; de az auktor se nagyon –

Szóval, jó munkát, szerencsét, kitartást.

Régi barátsággal és bátyi új szeretettel

BL

¹¹ Mészöly vélhetően Szigligetről írt Bókának, és AZ ATLÉTA HALÁLÁ-N dolgozott.

11.

Kiadói Főigazgatóság
1961. május 12.
Budapest, V.
Ikt.sz.: 57.563/1961
Szalay u. 10–14.
Előadó: Tóth Gyula

Mészöly Miklós
Budapest
XII., Városmajor u. 47.

Mellékelten visszaküldjük az „Az atléta halála” című kéziratát. A Magvető Kiadó nem vállalkozik a regény kiadására, mert a lektori jelentés szerint megoldhatatlan problémák jelentkeznek benne. A lektori jelentés aggasztónak találja az író szemléletmódját, tudatosan antirealista irodalmi irányzatát, az impresszionista, kiábrándítóan sötét színek halmozását, és hiányolja a pozitív eszmei mondanivalót.

Szalai Sándor s. k.
osztályvezető

Melléklet: kézirat

12.

[Németh László Mészöly Miklósnak]
Sajkod, 1961. június 23.

Kedves Miklós!

Bocsáss meg, hogy csak most küldöm vissza Az atléta halálát. Ella azt mondta, megkaptátok az útlevelet, s azt hiszem, eddig máris külföldön vagytok.

A regénnyel gondolatban sokat foglalkoztam: a Jelenkorban közölt rész nagy várakozást keltett: az atléta alakja, a hiteles s irodalmunkban felfedezészerű sportvilág, az atlétikához tapadó nő – s ahogy a halála után elindul a múltját felkutatni: mindez nagy regényt ígért... Aztán, a kézirat megkapása után egy csalódáshullám következett. Bár mint pszichológiai regények íróját szoktak számon tartani, egy határon túl nem szerettem a pszichológiát – különösen, ha az bizonyos lélektani iskolákra emlékeztet. S a Pécsi Pici-komplexum – az elbeszélés ide-oda ugráló, most már iskolát jelentő tétováságaival – ilyenre volt gyanús. Most azután – hogy sürgetésedre – még egyszer átvettem felelősebben is a regényt, az összbenyomás kicsit közelebb került az elsőhöz.

Az atléta halála egyrészt fölfedezés, másrészt olyan művész munkája, aki ura a mesterségnek, s azt csinálja meg, amit akar. A részletekbe rengeteg kitűnő s írón megfoggott megfigyelés van beletömörítve (milyen kitűnő például a batakolosi sportvilág leírása!) Az ábrázolt tájak mind tovább élnek az emberben: Karlstejn, a Vlegyásza, Tardos – de az ostrom előtti liget is a bábuszínház körül. Úgy amúgy az alakok: Pici, Réka, a fiúk... az atléta körül a hősi s pátoszteli hallgatagság – az egész emberé, aki egy dologra tette fel az életét, s szakszerű keménységgel szorítja ki – a halálíg. A kis tanítónő ragaszkodása a sajtóságos nagyság iránt.

Ami zavar továbbra is, a lélektanilag felnagyított kis motívumok, amelyekről ezt a magatartást levezeted s [az] a bizonyos eltökélt módszeresség az elbeszélésben: az ember akaratlan is az „önkénteleni gomolygás” törvényeire figyel, ahelyett, hogy magának a gomolygásnak adná oda magát.

Természetesen nagy túlzás – hogy nem közölték... De egy kicsit megértem az ellenőrző tisztviselő helyzetét. Én is azt szeretném, ha ez a művészi tudás s a benned megismert erkölcsiség másra tanítaná az olvasókat. Tudom, hogy rögeszmém egyikének tudod, ha a meglevő s magas színvonalú példákhoz futó nyugati művészet helyett – egy nevelő, de a mi feltételeinkből kiinduló s használati életreceptet adó művészet felé szeretnék tolni, szuggerálni. De hát egyikünk sem szabadulhat attól, amit fontosnak tart.

Kézcsókjait küldi s szeretettel ölel s gratulál

Németh László

Mégsem adom postára a regényt. Kedd reggel megy a vöm, ő kézbesítővel azonnal a lakásodra küldi...

13.

[Mészöly Miklós Németh Lászlónak]¹²

(1961 nyara)

Kedves Laci,

Jólesett s nagyon köszönöm, hogy olyan bőven reflektáltál az Atlétámra. Nem tagadom, mind nagyon az elevenbe vág, amiket kifogásoltál, még ha másképpen gondolom is – de hát épp ezt kéne a műben kellő szuggesztivitással bizonyítani tudni, amit másképpen gondol az ember... S hogy irritált bizonyos szempontból, nekem csak tanulságos lehet; s ez is volt. De egyelőre nem futotta többre.

Az „irályt” persze azért szívesen megvédeném; vagy legalábbis megpróbálnám védeni. Nagy rákfenénk – az egész nemzedéké –, hogy ilyesmire nincs fórum; a fiók a tanunk, vagy egy-két barát. De ilyen szempontból is megmozgatott nagyon a leveled – hogy mennyire hiányzik az önmagunk „lefogalmazása”. (A „fiók” meg olyan patetikus utalás – ki ír ilyesmit fióknak?)

Megpróbálom védeni – mondjuk – a Pécsi Pici-komplexumot, amit általánosnak s csakugyan erős faktornak érzek; bár azért nagyon másképp, mint ahogy bizonyos, kizárólagosságra törő lélektani iskolák gondolják. Hogy nálam ilyen erős hangsúlyt kapott, talán azért is történt, mert alkalmasnak látszott arra, hogy annak a neobarbarizmusnak kamaszkori előtájtait megpróbáljam átvilágítani vele, ami az embertelen háborús bajtársiassághoz vezetett; s azóta is kísért. Persze, szűk spektrum ez egy bizonyos kor lelki atmoszféráját dokumentálni; de nem szabadulhatok a gondolattól, hogy mégis – ha vigasztalan is – így jellemző. S mintha egyre inkább az lenne, most, amikor a nemeket durván egyenjogúsító „gang”-ek, „racket”-ek – a „galerik” világszerte autonóm szabadkőművességekként szerveződnek a társadalmon belül; barbár, indulati,

¹² Kérdéses, hogy valóban misszilis-e a levél. Az író hagyatékában az eredeti, kézzel írt levél maradt meg, és aligha valószínű, hogy Mészöly még egy (elküldött) tisztázatot készített volna róla. Meglehet, elfeledkezett a postázásáról az említett utazás készülődései közben.

agresszív moráljkkal, amihez jól társul – okként vagy okozatként? – a korán fejlett szexualitás s ami vele jár, az aszociális attitűd, a felelőtlenség (vagy érthető kompenzációképp a túlfeszített, hamis bajtársiasság – ami persze, ha célt kap, nagy tettekre is képes; láttuk). Amit szerettem volna megmutatni: hogy az atlétámat ez köti, többek között; s ettől is rugaszkodik. – Ebben az egész lelki atmoszférában persze nagy érték is van; főképp a hallatlan dinamizmus – amit humanizálni, szocializálni kéne... Szóval, a recept. De amihez egyelőre bátorságot éreztem, inkább csak kórképfelvétel volt (s ebben a fázisban, az adott előzmények után, az én morális atlétámat se tudtam hitelenen más útra meneszteni, mint a megbocsáthatatlan individualizmus, az önvívölés útjára, aminek viszont az az ára, hogy kirajzolja [?] magát a társadalomból, miközben morális premisszákból kiindulva szépen pusztít is maga körül –). Azt hiszem, típus ez – s talán nem extrém, sőt elég gyakori – kint is, idehaza is. A „jobbak” csődje; a morális ellenzék pokoli buktatója. Teszi, hogy „életnek” van igaza, amelyik „halad” – de korszerű két lábon járóvá formálni, hössé, aki ezt az igazságot sugározza, ma... Férfimunka végül is ez a mi „párttitkár” problematikánk (ahogy Camus-nél az atheista szent; Rieux doktor alakjában pl.). Hiszen rémlik is lassan egy s más az emberben, hogy merre s hogyan – de félek, mert hogy célba találjunk, nemcsak adott feltételeinket kéne számba venni, hanem kivételes szerepünket, kötelességeinket is tisztázni kéne, mindenekelőtt; s nem csupán az anyagi-gazdasági, de főképp lelki-morális szerveződésünk vonatkozásában. S nem veszélytelen, ha az utóbbi izgatja az embert...

Ami a „kis motívumokat” illeti – hát, azokat is megpróbálnám védeni, mint „irályt” – bár tudatosan nem követek vele senkit; vállalom saját rögeszmémnek. A realizmus valahogy így látszik tovább teljesedni számomra. Egy kicsit olcsó (de azért elemzésre méltó) hasonlattal: ahogy a newtoni világkép adekvát formára lelt a kartézianus ábrázolásmódban – ugyanúgy spontán köz- és életérzés nekem (s szeretem hinni, hogy másnak is): a folytonos relativitásélmény, a bizonytalansági együtthatók szüntelen figyelemzetető jelenléte; egy világ, amelyiknek lebontották a falait, nincs biztos mennyezete, padlója – de mindez úgy, hogy ugyanakkor az egész gomolygós (ami mindig volt, csak most különös hangsúlyt kapott), folytonosan behelyeződik a praktikusán nélkülözhetetlen newtoni szabályrendbe is, a jelenségek racionálisan is elképzelhető fizikájába. S ennek a kettősségnek a rohama ma szörnyen erős – a masszív kauzalitásba (s jelenségmagyarázó értékébe) vetett hitünk rendült meg, azt hiszem. Számomra a „kis motívumok” jobban adják a „reális” szuggesztióját. Az ún. „nagy motívumok” többnyire intellektuális „ráfogásként” rontanak rám. Persze, ez így nagyon durva fogalmazás... elméletszagú. Hol a határ? Az ötvözés mértéke?

De azért hidd el: írni (hál' istennek) ártatlanul szoktam, nem ilyen teoretikusan... S a kísérletekről magam is azt tartom: csak az ér belőlük valamit, ami a fokozottabb realizmusigényt segíti kielégíteni, új észrevései és reprodukáló módszer kimunkálásával. S az is csak akkor lesz jó, ha egy alkat sajátja s nem kifundálás.

Ne haragudj ezért az összevissza válaszáért – tulajdonképpen az ellenvéleményed érdekelne nagyon. Talán majd egyszer, szóban.

Aug. közepén utazunk – Bécs, Bazel 1-1 nap, Strasbourg 10 nap, Páris 3-4 hét, Róma 1 hét... Kicsit kései, de nem elkésett ajándék az über-istenektől.

Nagyon sok szeretettel üdvözöl – s még egyszer nagyon köszönöm leveledet

14.

[Várkonyi Nándor Mészöly Miklósnak]

1962. május 26.

Kedves Miklósom!

Szívből örültem a találkozásnak és mindannak, amit magadról elmondta. Remélem, hamarosan látlak Pécsen, és akkor visszatérhetünk ezekre az életbevágó problémákra. Azt sem kell mondanom, mennyire jólesik felajánlott baráti támogatásod, közvetítésed a stuttgarti kiadó felé. Ha csakugyan sima mód nyílik rá, talán nem lesz haszontalan az alábbi, rövidre fogott tájékoztatás:

A munka nem regény, de nem is szabályos kultúrhistoria. Címe: Die Pfeiler von Siriat [?], alcíme: Verschollene Kulturen (Atlantis, Gondwana, Mu). 1957-ben már volt szerződés az új, átdolg. kiadásra, de felbontották. Az első kiadásnak antikvár- és magánforgalomban azonban nagy kelete van, egy komm(unitsa)lap (Kortárs) szerint „példátlan könyvsiker”; antikvár-ára maximális: 100,- ft., magánforgalomban 2-300 ft. körül mozog. Ezt átdolgoztam és kibővítettem, a kézirat terjedelme kb. 900 flekk. Amit ezekből az adatokból alkalmasnak vélsz, használd fel, pontosak, túlzás nélkül. Előre nagy hálával köszönöm. Csak arra kérlek, semmi kényelmetlenséget ne vállalj miattam. De jónak gondoltam, hogy ezeket még hamarjában közöljem Neked.

Üdvözlétedet át fogom adni Rajnai Lacinak, s mindketten örömmel várunk majd Pécsen.

Addig is minden jót, zavartalan, termékeny munkát a székszárdi hegyen. Még egyszer köszönök mindent, s öllelek igaz szeretettel

Nándor

NB. Sárközi Mártának a könyvet és a gépiratot azonnal elküldöm, köszönő és magyarázó (bocsánatot kérő) levéllel.

15.

[Gera György¹³ Mészöly Miklósnak]

Páris, 1964. május 12.

Úgy látszik, azok törődnek az emberrel a legkevesebbet, akikhez ragaszkodik. Talán az öregedés jele, hogy valaki erre rájön. Nem érzelmes zsarolásnak írtam ezt, de biz' isten rosszullesik, hogy ennyire elmaradtatok. Készülődünk hazafelé, minden itt töltött nap egy kicsit utolsó, s megyünk haza ugyanolyan otthontalannak, mint itt voltunk. Érdemes volt? Jó lesz-e? Nyújtjuk a kezünket, de rácsapnak.

Mi tagadás, valahogy másképpen képzeltem el, túl az elfoglaltságokon, meg a napi bosszankodásokon – gyakori párbeszédet. Bennem volna hiba? Meglehet az is. No, mindegy, kár, hogy csak így sikeredett. Hagyjuk hát a nosztalgiát, a középiskolás lamentálást, G. azt mondja, nem illik be a képbe. Tényeket, ridegen, legyen most ez a dolgom.

¹³ Gera György (1922–1977) író, műfordító, esszéista.

Jártam fent a Martonplay-nél a darabjaid miatt, Miklós. Megismerkedtem ugyanis a Théâtre du Tertre igazgatójával, aki hajlandó volna – esetleg – magyar darabot bemutatni. András Mártánál, persze, csak az utolsó példányt találtam, melyet nem ad ki a kezéből; hátha ott megfial, vagy tudom is én. Megígérte, hogy legépeletti – ehhez két hét kell. Jövő héten jelentkezhetem nála, megengedte. Aztán, ha valamelyik darabodat bemutatnák, joggal elmondhatná: ő mindent megtett.

A Lettres Nouvelles különszáma legjobb esetben is csak augusztusban jelenik meg. Hol az anyag késik, hol a fordítók húzzák az időt. Hazamenetelünk is ettől függ. Talán július vagy augusztus végén indulunk. S eltelt egy újabb év lázasan s csekélyke eredménnyel.

Megjelent egy elbeszélésem az Esprit-ben, nem tudom láttátok-e. Ez se hozott bosszúságnál egyebet, ostoba bevezetőt írtak a szám elé. Beauvoirtól kaptam dicsérő levelet: a Temps Modernes valószínűleg augusztus–szeptemberi számában közli a „Costa Bravá”-t. Örölnöm kellene, de nem megy.

Lassan haladok a regénnyel, amit elkezdtem, a 80-ik oldalon tartok. Fülel [?] érdekelné, de egyelőre mindössze az a gondom, hogy ne rekedjek meg.

Betegeskedtem is a reumámmal, sántikáltam egy darabig, most itt a rekkenő meleg egyik napról a másikra, ez talán majd segít.

Csupa bosszúság jutott ki nekünk a múlt hónapban. Andi¹⁴ állása is veszélyben forogott. Most, június 1-én a lakónk utazik el Brazíliába. Tegnap még úgy látszott, Csernusék¹⁵ jönnek a helyébe, az is kútba esett, egyedül meg aligha győzzük a bért.

Szóval, inog minden körülöttünk. Pedig már azt kéne tervezni, mitévők leszünk otthon az új, bútortalan lakásban, a mostanára már szokatlan munkakörülmények között. Káosz. Persze, lehet, hogy ma épp fekete szemüveget vettem fel. De ahogy olvasom a hazai folyóiratokat, még túlságosan is vidámnak tűnök magam előtt.

Június első napjaiban jönnek anyósoméék. Nem csak Andi, én is nagyon várom őket. Úgy látszik, ez is aranyigazság: a távolság olykor közelséget teremt. Az én esetemre, úgy érzem, ez érvényes.

Sajnos, nincs kivétel. Még ti sem. Így hát csak azzal fejezhetem be, hogy mind a kettőtököt öllelek:

Gyuri

16.

[Nemes Nagy Ágnes Mészöly Miklósnak és Polcz Alaine-nek. Datálatlan, Szigligetről az 1960-as évek közepén]

Szép Ali, szép Miklós.

Ha jól értettem a lapotokat, akkor jól érzitek magatokat otthon. De lehet, hogy éppen fordítva írtátok – ez esetben nem kívánt rész törlendő. Igaz, hogy Miklós befejezte a Saulust? Erre iszunk. Elájult az ifjúság a gyönyörtől? Remélem; el is várom tőlük. Egyébként Miklós ne képzelje, hogy ez afféle téli nyaralás (ezt el tudtam olvasni), dolgozom tisztesen, bár sose annyit, mint kéne, s szeretnék. Fordítottam modern angolokat, szerelmemet, Sidney Keyes-t is¹⁶ – hát gyönyörű volt. Hallottatok ilyet? Így kell csalódnom; bár lehet, hogy a válogatás számár. Lehetséges az, hogy a szerelem még-

¹⁴ Gera György felesége, pszichológus.

¹⁵ Csernus Tibor (1927) festő, grafikus. Párizsban él.

¹⁶ Újromantikus angol költő (1922–1943).

sem az „érdem jutalma” (amint a jó Corneille állítja); Babits mindig is tiltakozott ez ellen. De hát az csak mégsem irányadó? Keyes-szel is úgy járok, mint egy derék költőnkkel a közelmúltban (nomina sunt odiosa);¹⁷ lelki életet élt velem, tárt kézzel szórta lábam és szemem elé verseit, s nekem általában az a kínos érzésem volt, hogy: ilyen szép fiú miért ír verseket?

Nagyon vágyom rád, Ali, nem is testi jelenlétedre, csak úgy, asztráltestedre, fluidumodra stb. Az emberek csakugyan rendkívül fárasztók, mi lenne, ha egyszer nem kéne zsúrozni? Mindenkit imádok, de egyszer itt Szigligeten, egyedül lenni... Menjek Pestre? Ott ugyanaz. Hova lehetne, milyen fűrűlyukba bújni egy kis kontemplációért?

De Te, ugye, azért szeretsz engem? Könyörgöm, harcoljatok, az olyan egészséges, majd egyszer megmagyarázom, miért nem adtam kölcsön a lámpát; nagy lelki élet miatt. Iszonyú, röstelltem, pláne előttek, hisz tudod, különben fütyülök a holmijaimra. – De hagyjuk lelkem undorító fekélyeit, talán nem olyan szórakoztatók, mint én gondolom. De csakugyan: mit csinálnánk, ha nem babusgatnánk örökké a nyavalyáinkat?

Hó van, bár kicsi, de porhó; csináltunk hősobrot, egy gyönyörű szfinxet – a Szigligeti Szfinx, ez lett a neve. A kebleit Artúr¹⁸ működtette, irtózatosan fennhéjázott vele. Sajna, elolvadt. A keblei is. Ó művész, ó szerelem! – Ma ment el egy festő, Szilvász Margit (Solymos Ida hozta), majd mindenkit lefestett, végre van egy szép portrém. Örülök, mint a kutya. A festő öreg volt és bölcs, s a hülye írókat eleve gyönyörűnek festette. Most mindnyájan álmatagon járkálunk, és folyton tükörbe nézünk.

Mi az a lakáslevélasztás? Vagy rosszul olvasom? A Filatorigátról van szó? – Most nem fecsegek többet, kb. 5-én megyünk haza, sok-sok csók:

Ágnes

17.

[Tandori Dezső Mészöly Miklósnak]

1965. szeptember 22.

Drága Miklós,

Lehet, hogy már itthon vagy, lehet, hogy várni fog ez a levél – mindenesetre hamarosan beszélgetünk újra személyesen. Így főleg csak arról itt, hogy két úr könyvét olvasgatom most (betegem fekszem, tüszős mandulagyulladás, de már kifelé...) Camus-ét és a tiédet. Nagyon megrendítő ezt a kettőt így együtt olvasni; a Pestist és a Te könyvedből a Stiglicet, de a Stiglichez vagy máshoz hozzászámítani a tanulmányokat (épp kezembe került a „Sunt lacrimae...”), és akkor a Pestis Rieux doktorának szavai jutnak eszembe (Tarrou halála után): „...tudta, hogy nem nagy dolog valakit szeretni, vagy legalábbis, hogy egy szerető érzés sohasem elég erős ahhoz, hogy kifejezhesse magát...”, valamint a pestis elmúltá után: „A ritkábbak, mint Tarrou, talán olyasvalamivel kívántak egyesülni, amit nem is bírtak meghatározni, de ami az ő szemükben az egyedül kívánatos jónak látszott. És Rieux arra gondolt, jogos, ha az öröm néha megjutalmazza azokat, akik beérik az emberrel és az ember szegény, de félelmetes szerelmével.” Csodálatos érzés olvasni a Pestist, és nagyszerű volt, hogy kb. fél napja olvastam újra a Te novelláid némelyikét; egy olyan idő-tér pontokkal rendelkező, de ezek nélkül is éppoly lényegesen meglevő közeget érzek, mely – ha akarom – sosem enged el, mely nem úgy háló, mint az artisták alatt feszülő védőháló, hanem úgy, hogy én,

¹⁷ A nevek gyűlöletesek, értsd: említésük kerülendő (latin mondás).

¹⁸ Görgy Gábor (1929).

aki (talán) – az előbbi idézetben legalábbis – azonosítási felületet találok törekvéseimmel, rá-irányítottaságot – mi ebben a hálóban egy csomóvá, görccsé válhatok. Rambert-ra, az újságíróra gondolok, aki nem szökött meg, hanem visszament Rieux kórházába; és arra, hogy Rieux ezt mondta (mintha Ágnes¹⁹ hallanám): „Bocsásson meg, Rambert, de én igazán nem tudom. Ha úgy kívánja, maradjon hát velünk.” – Összevissza idézhetném a könyvet – s épp az egyik idézet értelmében csak ezt, s (itt) nem a tiédet is.

Talán ott kapcsolhatnám mégis, mindenek ellenére könyveiteket (amíg egyszer talán, alaposabban is, más formában is), hogy a Stiglic „sörhabos” passzusára (ahol számon kéri a „kritikus” a festőt: miért nem festi ezt is bele a képbe) találtam egy jó választ (nem elutasítót, de mégis, érezni fogod) a Pestisben: ahol Tarrou, nagy vallomása után javasolja Rieux-nek, menjenek fürdeni a tengerbe – „Elvégre igazán szamárság mindig csak a pestisben élni...” Hát igen – de ezt nem a „kritikus” mondhatja.

Érted most már más oldalakról is talán, miért volt különös egybeesés, hogy ez a két könyv így egy időben került újra elő; – magán a Pestisen belül is szépen éreztethető lenne. Csupán a fenti fürdés-indítványt idézem, aztán be is fejezem – ha megjöttél, s kifűjjátok magatokat, úgysis felhívsz –

„Mindent összevéve – szólt Tarrou jámboran – azt szeretném tudni, hogy lesz szent-té valaki.

– De hát maga nem hisz Istenben.

– Ez az. Lehet-e az ember szent; Isten nélkül, az én szememben ma ez az egyetlen kézzelfogható probléma...

– ...tudja – felelte az orvos –, én úgy érzem, inkább a legyőzöttekhez tartozom, mint a szentekhez. Nincs hajlamom, azt hiszem, a hősiességhez meg a szentséghez. Embernek lenni, ez érdekel engem.

– Igen, mi ugyanazt keressük, de én kevésbé vagyok becsvágyó.

Rieux azt gondolta, hogy Tarrou tréfál. Ránézett Tarrou-ra. De az elmosódó fényben, mely az égből jött, szomorú és komoly arcot pillantott meg. Ismét szél kerekedett... Tarrou megrázkódott:

– Tudja, mit kéne tennünk a barátság érdekében?

– Nos, döntsön ön – szólt Rieux.

– Fürödni egyet a tengerben. Még egy leendő szenthez is méltó ez a kedvtelés.

Rieux mosolygott.”

Dezső

18.

[Telegdi Polgár István²⁰ Mészöly Miklósnak és Polcz Alaine-nek. Az 1960-as évek közepe]

Édes Gyerekek!

Nagyon biztató a Saulus-kezdet! Olyan levegője van, amelyet csak a legmagasabb rendű irodalomban szívhatni. Th. Mann-veszély, úgy látom, biztosan nem fenyeget; vi-

¹⁹ Nemes Nagy Ágnesre utal.

²⁰ Telegdi Polgár István (1918–1987) szerkesztő, műfordító. 1976 és 1987 között a *Nagyvilág* olasz rovatát szerkesztette. – A levelet Dobogókőről, az Eötvös-turistaházból címezték. – A levél végén: „Grácia”: Kerényi Grácia (1925–1985) költő, műfordító.

gyázz, Miklós, hogy Kosztolányi se fenyegetsen: K.-nak ugyan sehol sincs ilyen jó 15 oldala, de a hangvételtben van valami, ami rá emlékeztet (egészen távolról, persze, amúgy sem veszélyes). Egy-két stiláris apróságra – majd ha egyben lesz az egész és megengeded – rá fogok bökní.

Ölel és kézcsók

Pista

u.a. Grácia

19.

[Czigány Lóránt Mészöly Miklósnak]

London, 1968. március 6.

Kedves Miklós,

Hálásan köszönöm novelláskötetedet, melyet már bizonyos ideje megkaptam.²¹ Eddig azért nem „nyilatkoztam”, mert vártam, hogy az itt mellékelt néhány fénykép elkészüljön.

Igen örültem, hogy kötetedet kiadták, nekem kiváló bizonyíték arra, hogy magyarul is lehet „cool” prózát írni. Persze azt is látom, az ÉS-ből, hogy Te is a „pálya szélén” állsz. Köztünk legyen mondvá, a Faragó más pályán jobban megállná a helyét.²²

Szeretettel köszönt

Czigány Lóránt

20.

[Vás István Mészöly Miklósnak]

1968. július 31.

Kedves Miklós,

Köszönöm Saulusodat. Néhány napig nem jutottam hozzá, aztán elővettem, és nem tudtam letenni: egyvégtében olvastam el. Mondhatom-e, hogy a legjobb könyved? Nekem mindenesetre az.

Mellesleg. Előzőleg említettem neked, hogy engem a téma különösképpen érdekel. De ez nem tesz elfogulttá a könyv iránt – sőt. Aminthogy hősödet nem is tudom a bibliai történet Páljának, pontosabban a Levelek írójának [*tekinteni*]. Te talán azt feleled erre, hogy Te nem is Pált írtad meg, hanem Sault. Igen ám, de egy megtérés, isteni látomás, Szentlélek megváltoztathatja a pártállását, világnézetét, hitét, de a természetét aligha, és semmiképpen nem az értelmi berendezését. Pál egyike a történelem legnagyobb intellektusainak, még Lukács Györgyre (nem az esztétikai, a politikai írásaira gondolok) is inkább emlékeztet, mint a te mélyzsidódra. Erre kár is több szót vesztgetni – semmi köze a könyv értékéhez.

A Te figurád, és vele a könyved, úgy, ahogy van, meggyőző, lebilincselő, igaz – ti úgy mondanátok: látomásos. Tömör, drámai, célratörő, sehol semmi fölösleges vagy zavaros vagy szerepjátszó. Nem tartozik semmi iskolához. Azt a nyelvi erőt, biztonságot, amit korai meséidben annyira szerettem, csak itt találtam meg újra, egy más – ha van

²¹ JELENTÉS ÖT EGÉRRŐL.

²² Faragó Vilmos éles bírálatára utal (*Élet és Irodalom*, 1968. 4. sz. 7. o.).

ilyen – magasabb síkon. Költői, minden költőieskedés nélkül. Bámultam a tudásodat, és itt nemcsak az írni tudásra, hanem a tárgyi tudásra, világtudásra gondolok. Szellemes ötleteidet méltatlan is megemlíteni, mégis hozzátartoznak a könyv hatásához. Szóval, mit tagadjam, kis remekmű.

Szokványos gratuláció helyett: őszintén örültem, örülök a könyvednek.

Piroska is köszöni a dedikációt, ő is egészen a hatása alá került.

Alaine kezét csókolja, téged nagy elismeréssel üdvözöl

Pista

21.

[Mérei Ferenc Mészöly Miklósnak]

1969. október 4.

Kedves Miklós!

Néhány hónapja foglalkozom azzal a tervvel, hogy megpróbálom irodalmi művek pszichológiai megközelítését.

A pszichológiai fogalomrendszer, amit használok, azt kívánja, hogy magyar és lehetőleg mai szerző ábrázolási módjának rejtett pszichológiai mondanivalóját keressem.

Elsőnek a „Saulus”-sal próbálkoztam, amelyben a pszichológiai implikációk szinte nyílt-fejtéssel közelíthetők meg.

Mellékelten küldöm a kéziratát.

Feltétlenül tudnom kell, hogy az értelmezés még összeegyeztethető-e a te szándékkal.

Ha igen, akkor megpróbálom valahol publikálni.²³

Remélem, a levél elér, mielőtt visszamennél Bécsbe.

Alainet sokszor üdvözölöm, és várom jelzésedet.

Ölel

Mérei Ferenc

22.

Tiszatáj szerkesztősége

Szeged, 1970. szeptember 26.

Szeged

Magyar Tanácsköztársaság útja 10.

Kedves Mészöly Miklós!

Ne vegye fölös zaklatásnak levelem s a kérést. Azt szeretném, ha írást kapnék Öntől a Tiszatájnak. Itt némi alakulások estek, s egy csoport igyekszik azokat megnyerni, akiket tisztel és becsül. Szóban talán meggyőzőbben mondanám el mindezt, s talán lesz mód rá, hogy megtegyem.

Írásait várja és tisztelettel üdvözli

Ilia Mihály

²³ Mérei írása megjelent: *Kritika*, 1970. 1. sz. 23–26. o.

23.

[Mérei Ferenc Mészöly Miklósnak]

1971. január 15.

Kedves Miklós!

Ezt a levelet az olvasó írja, aki örül annak, hogy írója még csak 50 éves, és így nagy alkotói korszaka még előtte van.

Megköszönjük neked – az egész Mérei család – a Saulust és az Ablakmosót és az Öt egeret, a nyelvet, amelyet senki szebben nem hajlít, a gondolkodás bátorságát, az olvasó örömeit.

Állítólag Flaubert ajánlotta: ne azért olvassunk, hogy tanuljunk, ne azért, hogy szó-rakozzunk, „mais lisez pour vivre!”²⁴

Köszönettel az élet-többletért, sok szeretettel köszöntenek olvasóid

A Mérei család

24.

Magyar Írók Szövetsége

1973. október 15.

Budapest

Bajza u. 18.

Mészöly Miklós

Kedves Barátunk!

Örömmel értesítünk, hogy az Írószövetség 1973. október 9-én tartott választmánya egyhangúan felvett a szövetség tagjai sorába. Amikor munkánkban való aktív közreműködésedre feltétlenül számítunk, egyben arra kérünk, hogy a mellékelt kérdőívet kitöltve, egy db 4x4 cm-es fényképpel együtt küldd vissza az Írószövetség titkárságára.

Eltvársi üdvözlettel

Darvas József
elnök

²⁴ Hanem az élet végett (francia).